

Kentsel Konteynerin Mekansal Devrimi

Published in: Arredamento Mimarlik, 2008/03: p. 63-67 (Istanbul, 2008)

Alex de Jong, Marc Schuilenburg

West Edmonton Mall (WEM) 1981’de açıldıktan hemen sonra dünyanın en büyük alışveriş merkezi olarak Guinness Rekorlar Kitabı’na girer. Bu unvanını 1985 ve 1999 yıllarında yapılan eklentilerle birlikte 24 yıl boyunca korur. 49 hektarlık bir arazi üzerine kurulan alışveriş merkezinde oteller, sinemalar, lunaparklar ve tabii ki mağazalar için 500.000 m²’nin üzerinde bir alan ayrılmıştır. 20.000 araba kapasiteli otoparkıyla dünyanın en büyük otopark alanına sahip alışveriş merkezi, ekonomik durgunluğun yaşandığı bir dönemde kurulmuş olmasına rağmen, kısa sürede bir para basma makinesi haline gelir. WEM mağazaları henüz 1984’te Kanada sınırları içinde herhangi bir mağazadan metrekare başına iki kat daha fazla para kazanmaktadır. Civarında bulunan Edmonton kenti de bu Godzilla büyüklüğündeki alışveriş merkezi sayesinde üne kavuşur. Kenti yılda yaklaşık 26 milyon kişi ziyaret eder. Edmonton gibi kışın aşırı soğuk olan, 700.000 nüfuslu orta büyüklükteki bir kent için çarpıcı bir sayı.

WEM rekorlar kitabındaki birinciliğini 2000 yılından itibaren Çin’deki birkaç alışveriş merkezine devreder. Golden Resources Mall ve South China Mall, Kanada’daki alışveriş merkeziyle benzer bir strateji izleyerek, hayal dahi edilemeyecek kadar çok hizmete biraraya getirir. Kent merkezlerinin dışında konumlanan bu alışveriş merkezleri ile dünyanın geri kalan kısmı arasındaki bağlantı asfalt yollarla sağlanır. Alışveriş kompleksleri, birbirinden farksız parlak vitrinlerin ardında her türlü hizmeti sunmaya çalışır. Bu sayede müşterilerin satın almaktan vazgeçme ve alışveriş yerini terketme inisiatiflerini yitireceklerini umut eder.

Bugün Ortadoğu’da alışveriş merkezi yapımında en son aşamaya gelinmektedir: Dubai’de WEM’in neredeyse 2,5 katı büyüklüğünde bir alışveriş merkezi inşa ediliyor. DP Architects tarafından tasarlanan Dubai Mall’in 2008’de tamamlanması bekleniyor. Bu alışveriş dünyasında, 3 katlı akvaryum ve lunaparktan oluşan Waterworld’ün yanında 10 alışveriş merkezi ve her merkezde 1.000’e yakın mağaza bulunacak. Dubai Mall’da oteller, apartman daireleri, sinema salonları ile akla gelebilecek hemen her tür hizmet sunulacak. Mağazaların altında 16.000’den fazla arabanın park edilebileceği bir yeraltı otoparkı yer alacak. Bu tür alışveriş merkezlerinin sayısındaki artışın alışveriş sektöründeki dinamiklerle bağlantılı olduğu fikri yaygındır. Hemen her sektörde olduğu gibi burada da hacmin büyümesi karın maksimize edilmesi anlamına gelir. Bununla birlikte biz bu makalede, yaşamı tüm yönleriyle kuşatan bu alışveriş merkezlerinin kentsel mekandaki olağanüstü bir gelişmeden kaynaklandığını öne süreceğiz. Günümüzde kentsel mekana güvenlik, refah ve gözkamaştırıcılıktan oluşan zengin bir alışım nüfuz etmektedir. Bu alışım en yetkin örneğini, olabildiğince çok hizmeti biraraya getiren dışa kapalı alanlarda verir.

Dubai Mall, bizim konteyner kavramıyla ifade ettiğimiz, dünya üzerinde beliren yeni oluşumun bir tezahürüdür. 20. yüzyılın ilk yarısında Malcolm Purcell McLean konteyner tabir edilen taşıma aracını icat eder. 25 yıl sonra da Clifford J. Rogers tarafından ilk

konteyner gemisi yapılır. Malların bu yolla taşınmasıyla birlikte yükleme ve boşaltmada başvurulan geleneksel parça mal taşımacılığı terkedilir. Standart metal konteynerler sayesinde daha fazla malın taşınması mümkün hale gelirken, aynı zamanda yüklerin gemilerden boşaltılması da kolaylaşır. Bugün konteynerler inanılmaz boyutlara ulaşmış durumda. Hollanda’da konteynerler öğrencilere yönelik küçük konutlar olarak tasarlanıyor. Ülkeye girmek için fırsat kollayan kaçak göçmenler ise Rotterdam limanında demirlemiş gemilerdeki konteynerleri geçici barınak olarak kullanıyor. Konteynerler, gemi ticaretinde olduğu gibi, mevcut alanın standartlaştırılması ve en verimli şekilde kullanılmasını sağlarken, ekonominin “küçük mekan, az maliyet” düsturunu uygulamaktadır.

Ancak, bu çarpıcı örnekler bir yana, konteynerin asıl önemi, farklı türde malları içine alan metal konteyner misali, kentsel hizmetleri tek bir mekansal teşekkülde toplama stratejisine karşılık gelmesinden ileri gelir. WEM ve Dubai Mall gibi yaşamı tüm yönleriyle kuşatan kompleksleri tarif edebilmek amacıyla “Kentsel Konteyner” kavramına başvuracağız. “Konteyner”, Latince *com* (birarada) ve *tenere* (tutmak) sözcüklerinin birleşmesinden oluşan *continere* sözcüğünden türemiştir. Büyük ölçekli komplekslerin yaptığı da budur: Kuşatmak ve birarada tutmak. Kaç çeşit hiperkonteyner sayabiliriz? Bu tür mekansallıkların ana ilkeleri nelerdir? Bu sorulardan hareketle üç farklı Kentsel Konteyner tipolojisinden söz edeceğiz: şirket kent (*company town*), kapalı yerleşim birimi (*compound*) ve E-Kent (*E-City*).

Yaşamın taahhüt altına alınması

Kentsel Konteynerin beklenmedik yükselişininin ilişkilendirilmesi gereken başlıca toplumsal gelişme, modernitenin toplumsal kurumlarının –okul, işyeri, hapishane, hastane– kendilerine ait tanımlı mekanlardan çıkarak; alışveriş, yaşama, çalışma ve eğitim gibi çeşitli hizmetlere tahsis edilmiş daha geniş fiziksel teşekküller içinde yer edinmesidir. Peki, birbirinden tümüyle farklı ve karmaşık hizmetleri biraraya getirme anlayışı nasıl olur da bu kadar yaygın bir hal alır? Maden, çelik, araba ve kereste üretimiyle uğraşan büyük sanayi işletmeleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren fabrikaların etrafında geniş açıklıklar yaratmışlardır. İşçilerin hammaddelerin temin edildiği bölgelerde kısmen tecrit edilmiş mekanlarda uygun koşullar altında yaşamasını isteyen şirketler, fabrika civarındaki bu boş arazilere yerleşim alanları inşa ederler. Bu sayede fabrika çevresinde su kanalı ve kanalizasyon gibi hizmetlerden yoksun gecekonduların oluşmasını önlemiş olurlar. Zira bu tür gecekondu şirketlerin adını lekelemekte ve onlara hiç istemedikleri bir ün kazandırmaktadır. Ayrıca bu mahallelerdeki hijyenik olmayan yaşam koşulları işçilerin sağlığının bozulmasına, dolayısıyla verimliliğin düşmesine sebep olmaktadır.

İşçilerin kendileri ve aileleri için olabildiğince yüksek ücret ve sağlıklı çalışma ve yaşama koşulları aramaya başlamasıyla birlikte bu tür büyük ölçekli yerleşim alanlarındaki hizmet sayısı da giderek artar ve hastaneler, alışveriş mekanları, benzin istasyonları ve eğlence yerlerinden oluşan ve adına şirket kent (*company town*) denilen alanlar türer; yerleşimcilerin de başka yerlere gitmesine gerek kalmaz. Dayalı döşeli konutlar, parklar, okullar, kütüphaneler, toplantı ve eğlence salonları gibi genel hizmetler ile ailelere yönelik sosyal programlar işçilerin daha sağlıklı bir yaşam sürmesine, dolayısıyla verimliliğin artmasına yol açar. Şirket kentler, bu somut hedeflerin dışında, işçilerin bir şirket için uzun

sürekli çalışmaktan keyif almalarını sağlar.

Şirket kentin mimarisi kompleksin en önemli yapısı olan fabrikanın mimarisinden çok da farklı değildir. Ailelerin ikamet ettiği konutların, cemaatin ibadet ettiği kiliselerin ve çocukların eğitim gördüğü okulların tasarımı pek çok açıdan fabrikayı andırır. Sonuç olarak işçilerin yaşamının özel birtakım faktörler tarafından belirlendiği benzer komplekslerin terkiibinden oluşan özelleştirilmiş bir alan ortaya çıkar. Her şirket kent sakini, statüsünü bir işçi olarak gördüğü hizmete borçludur ve sözleşme gereği bu görece tecrit edilmiş ortamda geçerli olan kural ve yönetmeliklere uymakla yükümlüdür. Bu eşi benzeri görülmemiş düzen sayesinde aynı anda hem toprak sahibi, hem çöp toplayıcı, hem polis, hem de yargıç olan işveren, şirket kent sakinlerinin tüm davranışlarını denetleme imkanı bulur.

1880’de California’nın güneyine kurulan Pullman Palace Car Company, şirket kent türüne iyi bir örnektir. George Mortimer Pullman (1831-1897) yönetimindeki şirket kütüphane, kumar masaları ve özel müşteri servisi gibi hizmetlerle donatılmış lüks yataklı vagonlar (kuşetler) üretmektedir. Pullman 16 km²’lik bir alan üzerine kurduğu 6.000 işçi kapasiteli Pullman Kenti ile uluslararası üne kavuşur. Konutlar, pazar yerleri, kiliseler ile kütüphaneden oluşan bu teşekkülü denetim altında tutmak amacıyla toplam 12.000 yerleşimci Pullman şirketinin kural ve normlarına tabi tutulur. İçki içme yasağından çamaşırların kurutulacağı yere kadar her şey en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş hükme bağlanmıştır. Bir işçi Pullman Kenti’nin karmaşık iç yapısında geçen yaşamı şu şekilde özetler: “Pullman konutlarında doğduk, Pullman dükkanlarında karnımızı doyurduk, Pullman okullarında okuduk, Pullman Kilisesi’nde din eğitimi aldık, öldükten sonra da Pullman Cehennemi’ne gideceğiz.” Kentsel Konteynerin dışında yaşam durur; dünya Konteynerin içinde döner.

Özel sözleşmeler: dışarıdakiler ve içeridekiler

Şirket Kent olgusu Suudi Arabistan, Dubai ve Katar’da yakın zamanda yaşanan gelişmeleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Sözkonusu yerlerde Kentsel Konteynerin kimi özellikleri kapalı yerleşim birimi (*compound*) biçiminde yeniden karşımıza çıkar. Kapalı yerleşim birimi, yerel pazarlarda faaliyet gösteren uluslararası şirketlerin yabancı işçilere sağladığı yerleşim alanıdır. Kapalı yerleşim birimi içinde geçerli olan kurallar dışarıdakilerden farklıdır. Toplumsal ilişkiler tersine çevrilmiştir. Bu durumda biz bu istisna haline nasıl itibar edeceğiz?

Kapalı yerleşim biriminin etrafını saran duvar ile korunaklı giriş kısmı, farklı türden kural ve yönetmeliklerin geçerli olduğu bir yere geçildiğinin somut birer ifadesidir. Kapalı yerleşim biriminin sınırları içindeyken kişi ülke yasalarına değil, kendine özgü koşulları olan özel birtakım sözleşmelere tabidir. Sözleşme burada bir tür örgütleyici mekanizma ya da düzenleme aracı işlevi görür. Bütün kapalı yerleşim birimi sakinleri, her türlü faaliyet ve davranışı yönetmeliğe bağlayan bu formu imzalamak durumundadır. Sözleşme, yerleşimcinin birtakım yükümlülükleri kendi rızasıyla yerine getireceğine dair verdiği biçimsel bir taahhüttür. Adam Crawford’a göre, bu sözleşmeler farklı hususlar içermektedir. Sorumluluklar ve yükümlülükleri tanzim ederken, anlaşmaya riayet edip etmeme konusunda tercihi yerleşimciye bırakır. Ayrıca, sözleşme sayesinde yerleşimci, karşılıklı yapılan anlaşmanın taraflarından biri haline getirilerek disiplin ve denetim altına

alınır. Sözleşmede tarafların anlaşmanın temelini oluşturan değer ve normlara karşılıklı riayet etmeleri amaçlanır. Dolayısıyla, sözleşme bir tür toplumsal denetim, Crawford'un deyişiyle, "sözleşmeye dayalı yönetim" görevi görür.

Sözleşme yaygın denetim kültürünü yansıtmaktadır. "Kendini düzenleme" ve nihayet "kendini denetim altında tutma"ya teşvik eder. Bu yüzden kural rejimi kapalı yerleşim birimi içindeki yaşam biçimi ve topluluk kültürüyle yakından ilişkilidir. Sözleşme bir tür yerel hukuk oluşturur. Kapalı yerleşim birimi içinde belli birtakım anlaşmalarla hükme bağlanan davranışların sergilenmesi zorunludur. Zira bu tür sözleşmeler değer yargılarından bağımsız olmadığı gibi tarafsız da değildir. Belirli bir davranış kalıbını dayatı bu bakımdan kendine özgü bir toplumsal denetim biçimi arzeder. Sözleşme, yerleşimcilerden Kentsel Konteyner sınırları içinde geçerli olan kurallara boyun eğmelerini ve herkesin aynı şekilde davranmasını talep ederek kendi normallik anlayışını üretir. Bu sayede kendine özgü bir normallik ya da istisna hali yaratır.

Suudi Arabistan'daki kapalı yerleşim birimi tipolojisi bu açıdan aydınlatıcıdır. Ülkede geçerli olan katı İslami kurallar kamusal yaşam üzerinde oldukça geniş bir etki alanına sahiptir. Suudi toplumunda sinema, tiyatro, diskotek ve alkollü içecek satan barlar tümüyle yasaktır. Kadınlar araba kullanamaz, sokaktayken yüzleri açık karşıdan karşıya dahi geçemezler. Batılı yerleşimcilerin bulunduğu kapalı yerleşim birimlerinde ise davranış biçimleri tümünden farklıdır. Alkollü içkinin serbest olduğu birçok eğlence mekanı vardır. Kadınlar araba kullanabildikleri gibi kıyafet konusunda da hiçbir sınırlamaya tabi tutulmazlar. Suudi Arabistan'ın doğusundaki Dhahran'da yabancılar ile göçmen işçilerin kaldığı büyük bir kapalı yerleşim birimi vardır. Etrafı duvarla çevrili kent, dünyanın en büyük petrol şirketi Aramco'nun merkez üssüdür. Dhahran ABD, Kanada ve İngiltere'den gelen 11.300 civarında yerleşimciye evsahipliği yapar. Polis, hastane personeli ve itfaiye görevlilerinin hepsi petrol şirketinin idaresi altındadır ve her birinin kendine özgü kural ve yönetmelikleri vardır. Ülkedeki yasalar sözkonusu mekanda geçerliliklerini yitirir. Merkezi hükümet Dhahran'da ancak acil durumlarda devreye girer. Bu kapalı alan yaşamla olan ilişkisini tersine çevirerek kendini dış dünyaya kapatır. Sözleşmedeki kuralları kabul etmey reddedenler kapalı yerleşim biriminden ihraç edilir.

Mekanın sanallaştırılması

Foucault'nun klasik yapıtı *Hapishanenin Doğuşu*'ndan hareketle hapisane ile hastane, fabrika ve okul arasında benzerlik olduğunu ileri sürebiliriz. Peki, nasıl oluyor da şirket kent ile kapalı yerleşim birimi bu kadar çok benzerlik gösterebiliyor? "Farklı kültürler beraberinde yeni mekansallıklar getirir" önermesini tersinden de okuyabiliriz: Farklı mekansallıklar yeni kültürler doğurur. Büyük ölçekli Kentsel Konteynerler ağ toplumundaki enformasyon akışlarının birleştiği yerlerde belirlemektedir. Bu durum özellikle yeraltı ağlarının kesiştiği bağlantı noktaları için geçerlidir. En bariz örnekleri ise metro ve tren istasyonları gibi büyük yeraltı bağlantı noktalarında megastrüktürlerin inşa edildiği Hong Kong, Şanghay ve Pekin gibi Asya kentlerinde görülür.

90'lı yılların başında Hong Kong yerel hükümeti, Konut İdaresi'nin 15 yıl içinde 600.000 konut yapmasını öngören bir stratejiyi yürürlüğe koyar. Kent planlamacıları, hızlı nüfus artışını sınırlı kent arazilerinin taşıyabileceği oranda tutmak amacıyla hem esnek hem

de verimli bir konut yapım modeli geliştirir. Bunun sonucunda “ahenk blokları” denilen bir apartman bloğu tipolojisi ortaya çıkar. İlk yapılan apartman blokları haç planimetri olup, her katta 16-18 daire bulunmaktadır. 38 katlı bloklarda daireler, yönlendirme amacı güdülmeksizin bir trafik akış merkez noktası etrafında konumlandırılmıştır. Mekan kaybını gidermek amacıyla –ilk bloklarda ortalama konut yüzölçümü 11 m2 civarındaydı– bir platform üzerine birkaç kule yerleştirilir. Refah seviyesinin yükselmesi ve konforlu büyük dairelere olan talebin artması üzerine developerler ahenk bloklarını Hong Kong’un varlıklı sakinlerinin ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden tasarlar. Böylelikle Tin Shui Wai, Hong Kong kentsel gelişim projesi kapsamında 58 apartman bloklu ve 15.880 daireli Kingswood Villa projesi hayata geçirilir. Projede apartman sakinlerine, içinde bir gölün bulunduğu 12 hektarlık bir yeşil alan vad edilirken, birinci sınıf otel hizmeti sunulur.

Kingswood Villaları’nın ardından ahenk bloklarını lüks konut yapımı projelerinde model olarak kullanan Çinli developerlerin sayısı her geçen gün artar. Developerler, cepheyi boydan boya kaplayan reklam panolarında Hawaii sahilleri, klasik parklar ve Yunan mimarisi manzaralarıyla göz boyayarak yeni müşteriler kazanmaya çalışır. Broşürlerde şu tarz ibarelere rastlanır: Daireni al ve tasasız, ayrıcalıklı bir dünyanın üyesi ol. Bir yandan yüksek bloklardaki mekan kayıpları ortak hizmet birimleriyle giderilirken, diğer yandan hizmetler sürekli geliştirilerek, bulunduğu yerden ve yakın çevresinden görece bağımsız bir “kent içinde kent” meydana getirilir. Lüks ahenk bloklarının sakinleri, dairelerin yüzölçümü fazla olmamasına rağmen, yüksek blokların altındaki platformda sunulan hizmetlerden ötürü bu ideal kentten dışarı çıkmaya gereksinim duymazlar. Dışarıda kent trafiği, bunaltıcı sıcak, suç ve gürültü kirliliği hakimken; içeride akla gelebilecek her türlü imkan apartman sakinlerinin hizmetine sunulur: bebek bakıcıları, hizmetçiler, çamaşır yıkama servisi, gazete ve dergi dağıtım servisi, kulüp evleri, otoparklar, araba tamiri, servis otobüsüyle ulaşım vs.

Bu artı değerli hiperkompleksin geniş iç mekanı ile dış dünya arasına perde çekmek amacıyla her apartman sakinine özel kodlu giriş kartı verilir. Bir yandan güvenli ve denetimli iç dünyalar yaratılırken, diğer yandan dış dünya tehlikeli ve “duvarın ardındaki güruh” olarak tanımlanır. İstenmeyen kişiler, özel güvenlik görevlilerine gerek kalmadan Konteynerden kapı dışarı edilir. Hong Kong ahenk blokları sakinleri, elektronik bir ağa bağlanan akıllı kartlar sayesinde Konteyner içinde farklı mekanlara giriş yapabilir. İsteğe bağlı olarak uzatılan üyelik durumlarına göre hangi kısımlara girebilecekleri tespit edilir. Elektronik ağ, hizmetler arasında azami ölçüde uyum sağlamak adına apartman sakinlerini nasıl hareket edecekleri konusunda yönlendirir. Böylelikle Konteynerin fiziksel yapısı giderek arkaplanda kalırken, yerini akıllı kartlar ve bilgisayar ağı yoluyla gerçeklik kazanan sanal bir mekana terk eder.

Beşikten mezara

Kentsel Konteynerlerin ilk olarak nerede ve ne zaman ortaya çıktığını saptamak zor olmakla birlikte tarihsel bir paralellik kurulabilir. Hiperkonteynerler duvarla çevrili Ortaçağ kentiyle birçok benzerlik gösterir. Sözgelimi, bu kentlerde de korumacılık ve istenmeyen kişilerin dışarıda tutulması eğilimi göze çarpar. Duvarlı kent, uzunca bir süre geniş toplulukların dünya üzerindeki sınırlı alanlara yerleşmesinin başlıca yolu olmuştur. Ortaçağ modelinde kent ile kır kolayca ayrışır. Kent ve kır çoğunlukla kendilerine özgü fiziksel, toplumsal ve

simgesel özellikleriyle açıkça tanımlanmış alanlardır. Ancak, yeni coğrafi düzenlemeyle birlikte vahşi doğa ile insan eliyle biçimlendirilmiş kültür arasındaki ayrım giderek gözden kaybolur: korunaklı kentsel kültürün “içerisi” ile vahşi dünyanın bulunduğu “dışarı” arasında hiçbir geçiş alanı kalmaz.

Kent ile kırsal arasındaki ayrımın ortadan kalkmasına sebep olan başlıca gelişme, yaşam alanımızın giderek kentleşmesidir. Hepimiz birer kentsel varlık haline gelmiş durumdayız. 1900’de nüfusu bir milyondan fazla 11 kent varken, 21. yüzyılın başında nüfusu üç milyondan fazla 100’ün üzerinde kent bulunmaktadır. 36 kentin nüfusu sekiz milyondan fazladır. Yirmi yıl içinde dünya nüfusunun %90’ı kentlerde ya da kentsel alanlarda yaşayacak. Kent ile kırsal arasındaki keskin ayrımla birlikte “merkez” ve “periferi”, “doğa” ve “kent” gibi karşıtlıklar da geçerliliğini yitirmektedir. Kırsal ve kent ayrımı, günümüz peyzajındaki mekansal farklılaşmaları doğru bir şekilde analiz etmek için başvurabileceğimiz ana referans noktalarından biri değildir artık. Bugün kolektif faaliyetlerin yoğunlaşmasını ve sınırların yeniden tanımlanmasını tarif etmek için başka kavramlara gereksinim duymaktayız.

Yukarıda genel çerçevesini çizdiğimiz küresel gelişmelerden –ve günümüz toplumunu ifade etmek üzere başvurulan modern kent kavramından– hareketle Kentsel Konteyneri sadece tarihsel bir fenomen ya da bir tür kentsel artifakt olarak ele almayı yeterli bulmuyoruz. Yaşama, çalışma ve rekreasyon alanı gibi farklı türde işlevlerin sınırlı bir alanda biraraya getirildiği mühürlenmiş iç mekan fikrini çeşitli biçimlerde tahayyül etmek – Ortaçağ kenti bu tahayyüllerden sadece biridir– pekala mümkün; ancak bizler hiperkonteynerlerin her şeyi kuşatan çokkamaçlı iç mekanlarını günümüz toplumuyla doğrudan ilişkili bir mimarlık türü olarak değerlendiriyoruz. Kentsel Konteynerin kültürümüzün hakim kentsel tipolojisi olduğu varsayımı, bu kültürün doğası hakkında hiçbir şey söylememekle birlikte, yaşam ile mimarlık arasında yeni bir ilişki biçiminin belirdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sözkonusu üç tipolojiyi –şirket kent, kapalı yerleşim birimi ve E-Kent– modern ya da ütopyik projeler olarak bir kenara atmayı anlamlı bulmuyoruz. Buradaki asıl mesele, konteynerin günümüz toplumunda ne şekilde işlevlik kazandığıdır. Bu sorudan hareketle Kentsel Konteynerin ana ilkelerini tartışmamız gerekiyor: yaşamın taahhüt altına alınması, özel sözleşmeler ve sanal çevre.

Alex de Jong ve Marc Schuilenburg’un dergimizin “Kentsel Konteyner” dosyası için özel olarak yazdıkları “The Spatial Revolution of the Urban Container” başlıklı metin İngilizce’den Volkan Atmaca tarafından çevrilmiştir.

+++++

Notlar:

1 Kentsel Konteynerin doğuşunu inceleyen bir çalışma için bkz. Alex de Jong ve Marc Schuilenburg, *Mediapolis. Popular Culture and the City*, 010-Publishers, Rotterdam, 2007 (www.studiopopcorn.com).

2 Birçok şirket kent 1830-1930 yılları arasında kurulmasına rağmen, “şirket kent” kavramı ancak 19. yüzyılın sonunda ABD’deki maden işletmesi yerleşimleri bağlamında yaygın bir kullanıma kavuşmuştur. Şirket kent, her şeyin tek bir şirkete ait olması bakımından sanayi

kenti ve korporasyon kentinden ayrılır. Bkz. J.S. Garner (ed.), *The Company Town, Architecture and Society in the Early Industrial Age*, Oxford University Press, Oxford, 1992.

3 18. yüzyılda kamusal alanların şirketler tarafından kuşatılması olgusuna Avrupa’da da rastlanır. En çarpıcı örnek, mimar Claude-Nicolas Ledoux (1736-1806) tarafından Chaux’daki tuz rafinerilerinin çevresine yapılan yerleşim birimidir. Ledoux, Fransız yerleşim bölgesi Arc-et-Senans’da 370 m yarıçapında yarım-daire biçimli bir mimari konfigürasyon tasarlamıştır. Üretim tesisleri ve işçi konutları bu yapı kompleksinin içine yerleştirilmiştir. Mimar Le Corbusier, tasarımın yaşamın farklı yönlerini birbirinden ayırmaya kalkışmamasından ötürü, tuz rafinerisini ideal toplumun bir tezahürü olarak değerlendirmiştir. Üretim görünmezliğini yitirmekle birlikte şirket kente bütünleşmiştir. Çeşitli toplumsal hizmetleri tek bir çatı altında toplama fikri, Leroux’nun “toplumsal düzende kullanılan her türden yapıyı biraraya getiren” bir kompleks yaratma niyetinde açıkça görülmektedir.

4 A. Crawford, “‘Contractual governance’ of deviant behavior”, *Journal of Law and Society*, 2003, 30 (4), s. 479-505.

Resimaltı:

1-4 West Edmonton Mall, Edmonton, Kanada.

5 Golden Resources Mall, Pekin, Çin.

6, 7 Konteyner gemisi ve metal konteynerler.

8-11 Pullman Kenti, Chicago, ABD.

12 Kingswood Villa, Hong Kong, Çin.